

ARAN ath DIA

MONOGRAFIC · Seteme deth 2006 · Numerò 6

RC(467.1)/938
SERVEI DE BIBLIOTEQUES
BIBLIOTECA DE COMUNICACIÓ
I HEMEROTECA GENERAL

IDENTITAT
MÈS ENLÀ
DETH FOLCLÒR

A prumèra ora...

eth cafè
cuert o long, sol o damb lèit,
damb sucre o sacarina...

era informacion
damb **SEGRE**

4

Oportunitat

Eth nau Estatut
prepause naus
desfís identitaris
entà Aran

per Anna Sàez

14

Arraïcs

Quini son e d'a
on vien es
cognòms
aranesi?

per Santi Arbós

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

18

Entrevista

Eth Síndic Barrera
acuse
d'intervencionista
ara Generalitat.

per Mikel Aristregi

Èster aranés, sénter-se aranés

Illustram aquest monografic sus identitat damb vistoses imatges deth folclòr aranès. Quede clar, totun, que des d'*Aran ath dia* pensam qu'era identitat aranesa ei fòrça mès qu'un vestit tipic, ua dança autoctòna o tanben ua lengua pròpria. Aran qu'ei un país. Un territòri damb personalitat pròpria qu'apostèc pera carta catalana, mès qu'açò non vò pas díder qu'age renonciat ara sua identitat. Aran aspire a poder parlar de tu a tu damb Catalonha, coma soslinhe eth Síndic Barrera ena entrevista que publicam. Un país que lute pera sua lengua en un contèxte que li ei desfavorable pr'amor que sap qu'ei coma era crotz occitana: eth sòn drapèu.

22

Literatura

Escriuer en
occitan, ua
qüestion de
militància.

per Meritxell Nus

26

Folclòr

Era cultura
populara se
mantie viua ena
Val d'Aran

per Anna Geli

30

Va de lengua

Reivindicacion
deth 'se'
interrogatiu

per Aitor Carrera

ARANath**DIA**

EDITE DIARI SEGRE, S.L.U. DEPÒSIT LEGAU: L-1160-05. PRESIDENT: ROBERT SERENTILL UTGÉS.
DIRECTOR EXECUTIU: JUAN CAL SÁNCHEZ. COORDINE: ANNA SÀEZ MATEU. MAQUETACION:
ANNA BARCALA SIRVENT. IMPRESSION: DIARI SEGRE, S.L.U.

Generalitat
de Catalunya

DAMB ETH SUPÒRT DERA
GENERALITAT DE CATALONHA

Conselh
Generau d'Aran

E ETH CONSELH
GENERAU D'ARAN

E ERA COLLABORACION DERA
CATEDRA D'ESTUDIS OCCITANS
DERA UNIVERSITAT DE LLEIDA

COLLABOREN EN AGUEST NUMERÒ: SANTI ARBÓS, M. ARISTREGI, F. BOYA, AITOR CARRERA, ANGELINA CASES, ANNA GELI, XAVI GUTIÉRREZ, EISHARC JAQUET, AMADOR MARQUÈS, MARIA MONGE, JÈP DE MONTOYA, M. NUS, J. L. SANS, J. SUÏLS, N. TOLSÀ, X. UBEIRA E ANDREU VIDAL

Identitat

UA REMINDICACION DE BESONH

per A.Sàez

FOTOS: NÀDIA TOLSÀ

En un món cada còp més globalizat, se pòt preservar era identitat d'un país petit com Aran? Era respòsta l'an es pròpris aranesi. Integrar es nauvenguts e cercar referents ath delà dera lengua semblen es màgers prioritats entà non devier ua sòrta de reducte folcloric. En estudi ja hè temps que s'an assumit risqui damb excellents resultats. Mès non n'i a pro. Es politics tanben an d'apostar fòrt. Eth nau Estatut preve ua naua lei generau entà Aran. En ambient i a un cèrt desencantament peth hèt que non s'acceptèsse eth reconeishment territorialu explicit deth país, mès ara non se pòt bair har era garda. Mos i va eth futur. Un futur en que cambien es règles deth jòc. Per qué? Pr'amor qu'era societat a cambiat. En Aran e pertot. Èster e sénter-se aranés ja no ei çò de madeish que cent ans tà darrèr.

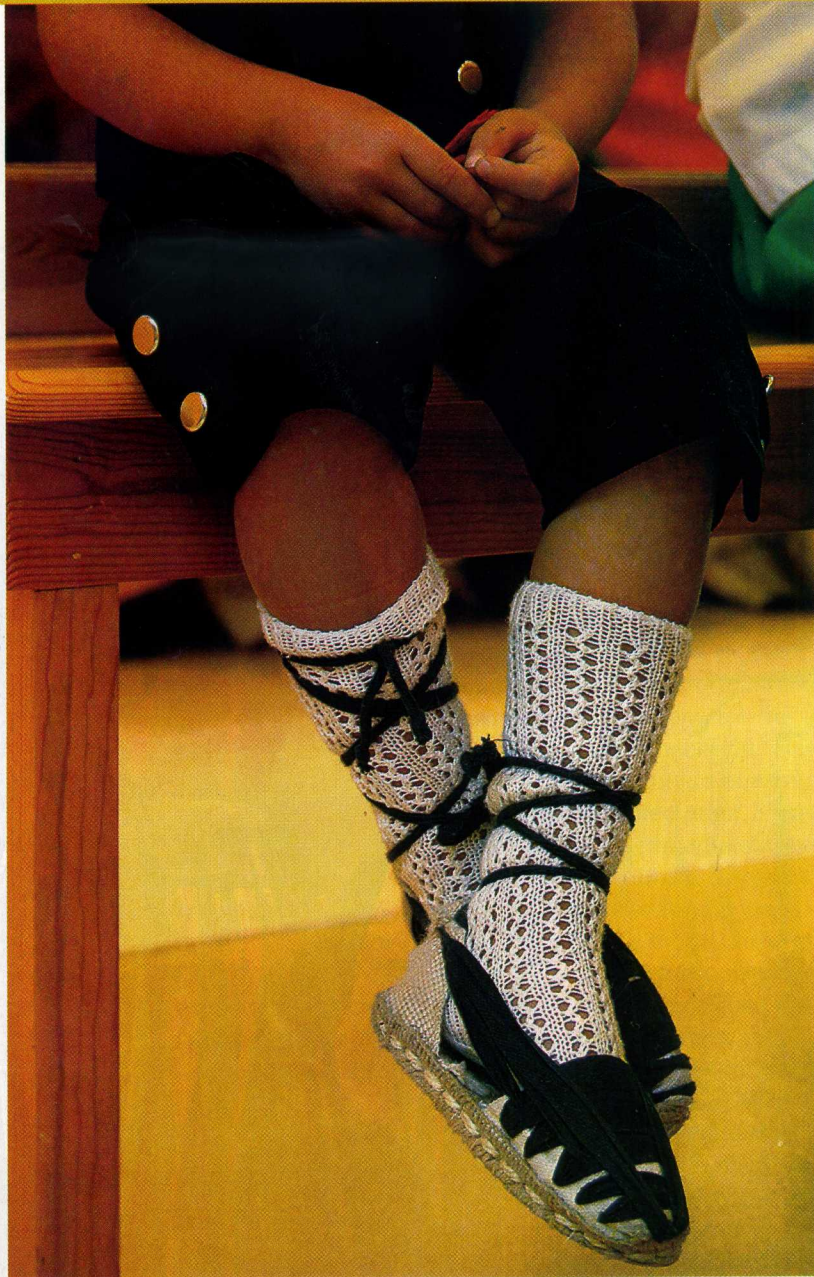
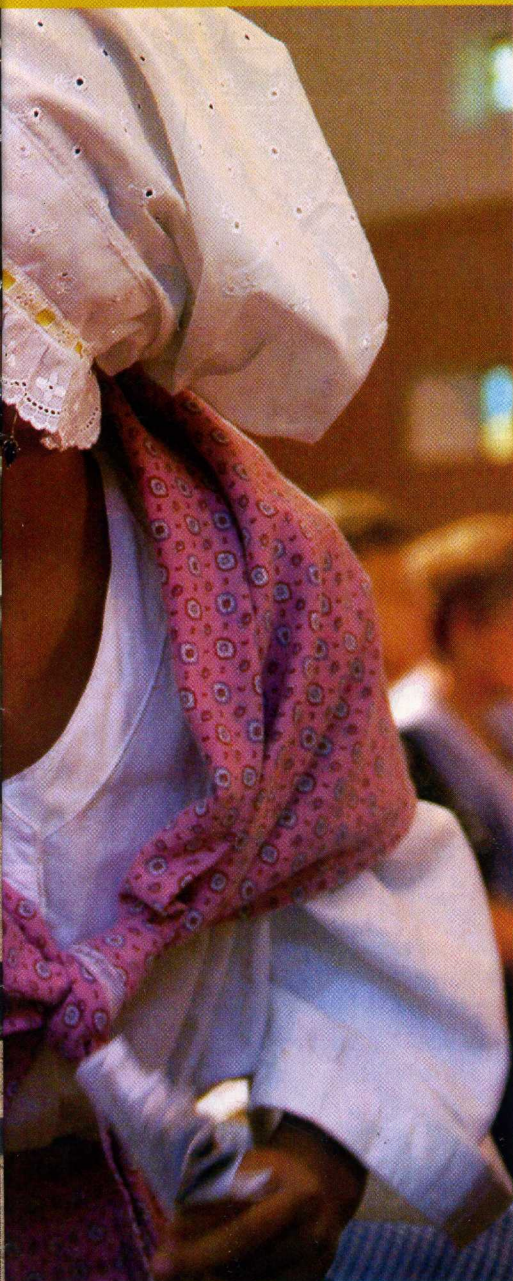

Es naues generacions que son eth futur. D'eri depenerà qu'Aran seguisque demorant çò qu'ei e çò qu'a estat.

IPer definicion, era identitat ei aqueth conjunt de propietats d'un individu o d'ua collectivitat que les diferencien des auti. Tot un expèrt en aquesta matèria ei Cecilio Lapresta. En 2004 defenec ua tèsi doctorau sus era identitat aranesa. Éi evident qu'es aranesi saben qué son, qui son. Mès reafirmar aquest jo que còste. "Era petinença a ua identitat se veicule en cas aranés ara lengua e, malero-

sament, era lengua ena Val d'Aran se trape en ua situacion de risc". Eth futur dera lengua ei restacat ath deth pòble aranés? Cecilio Lapresta non ei pessimiste. "Sincerament, non creigui que s'arribe a pèrder era lengua de forma mès o mens imminent", assegure. Se ben cre que cau preparar-se pr'amor qu'era realitat canvie. "Es politics aurién d'auer en compte que mès deth 50% de ciutadans dera Val d'Aran non i an neishut". Açò vò díder qu'es aranesi son en

minoría e que, per tant, quinsevolh iniciativa entà preservar era identitat deth país a de tier en compte era poblacion non aranesa parlant. "Ei de besonh esforçar-se entà auer una concepcion identitària mès dubèrta". Sustot perquè era rèsta d'Occitània ei en territòri francés, un Estat fòrtament centraliste qu'a diluït tant com a pogut aquesta realitat. Aran a era obligacion de liderar eth futur perquè "pòrte ans d'auantatge ara rèsta d'Occitània", a on cada vi-

atge còste mès entèner era lengua autoctòna en carrèr. Integrar era gent que ven de dehòra ei ua qüestion de subviuença culturau entà re-fortilhar Aran. "E cau hèr autocrítica: es nauvenguts an dificoltat tà integrar-se coma conseqüència de com s'a bastit era societat". Ei a díder: a de cambiar eth discors politic. "Era lengua continue en tot èster eth referent, mès auríem de sajar de que non siguesse er unic pr'amor qu'er emplec der aranés què". Er estudi

semble ua bona taula de sauvament. Anem-i.

ERA ESCÒLA

Damb era arribada dera transicion se reconeishie eth dret des escolans a èster educats ena sua pròpria lengua. Atau siguec pertot? Coma se deth poblat d'Àstèrix e companhia se tractèsse, i auie un petit territòri a on es causes se hèren un shinhou mès complicades. Parlam dera Val d'Aran. Se decidic hèr tres

linhes d'ensenhament: ua en castelhan, ua en catalan e ua en aranés. Se podie escuelher era lengua veiculara dera escòla. Eth responsable dera Catedra d'Estudis Occitans dera Universitat de Lhèida e expèrt en identitat aranesa, Jordi Suïls, avalorèc aquest sistèma e eth resultat parle per eth madeish: "es mainatges que s'escolarizauen en aranés auien un mielhor rendiment, tanben en assignatures coma catalan o castelhan. Èren mainatges damb

MANTIER ETH NÒSTE MÓN

"Serà difícil mantier eth nòste món sense poder aufrir libres, pellicules, programes de television en aranés e non vò dider

hèr ua causa folclorica concrèta, senon revirar es programes mès visti, aqueri que toti es mainatges guarden"

mès recorsi", soslinhe. D'aguesta manera, s'abandoèren progressivament es d'autes dues linhas d'ensenhament. "Es arguments que solien darse entà reivindicar er ensenhament en castelhan o en catalan èren de caractèr practic, d'utilitat". Mès lèu se vedec que s'es mainatges auien mès rendiment academic en tot estudiar en aranés, calerie cambiar de desencuses. Pr'amor qu'èren desencuses. "Eth nòste pretzhèt siguec important perqué rebatie aquestes teories as que lis shordaue er aranés". Non necessàriament gent de dehòra dera Val. "Els pròpris aranesi an era autoestima baisha", conde. Refortilhar er aranés en estudi servic entà que s'auesse ua percepcion mès positiva dera lengua. "Per açò creigui que, tot e qu'encara que non sone massa ben, se hèssem cas

ara gent en totes es sues pòurs, non anariem enlòc. A viatges cau deishar hèr as expèrts e auer un shinhau de paciència". Açò òc, a plan clar de qui ei eth merit. "Qui decidic arriscar-se siguec eth collectiu de mèstres, que vedec era possibilitat d'auançar e tirar peth dret a còsta de hèr mès ores deth compde, crear material entara escòla... i auie un cèrt desemparament per part des institucions. Se les deishèc dera man de Diu".

IDENTITAT E POLITICA

Era reafirmacion dera identitat tanben a ua revirada politica. Un exemple pòt èster eth Partit Renovador Arties-Garòs (PRAG). Vist des de dehòra, resulte estonant que se cree ua formacion d'aguestes caracteristiques. E mès en context estatau,

que tendís cada viatge mès entath bipartidisme. Emili Sanllehy mos balha era clau. "Èm conscients qu'ei difícil establir un parallelisme dehòra dera Val, mès eth PRAG s'a de situar laguens dera politica municipal aranesa e laguens deth Conselh Generau d'Aran". Arties-Garòs ei un des sies terçons en qué se dividís administratiuament (istoricament) Aran. Per açò, Sanllehy trè hèr a aguesta supausada singularitat. "Non podem fixar-mos sonque enes numeròs deth cens electorau". S'estime mès que s'entene aguesta formacion propèra a Unitat d'Aran coma un esturment entà lutar pes interèssi deth terçon Arties-Garòs en Conselh e d'aguesti dus pòbles ath municipi de Naut Aran. Pense que se i a bèra singularitat ena politica aranesa ei "que totes es formacions s'an acabat higent ua 'a' ath darrèr". Ua manera de mèrcar distàncies damb Catalonha. "Eth nau Estatut obligue a hèr ua naua lei d'Aran", advertís. E cau conéisher es règles deth jòc. "Plan segur qu'en ahèrs coma es des vegueries, o era ampliacion deth Parc Nacionau s'an visions disparières des de Catalonha o des d'Aran". Qué hèr? Emili Sanllehy ei dera opinion qu'ei de besonh reglamentar ben eth marc legau en que se pòt mòir eth Conselh Generau entà evitar "depèner dera bona volentat e, sustot, des bones relacions, entre Barcelona e Vielha". De moment non i a arren decidit. "Mentre Convergència auie eth poder autan ena Generalitat coma en Conselh Generau non i auien problèmas d'ingerència". Ara es causes an cambiat e, per exemple, i a auut fòrça polemica sus s'eth Sín-

Damb vestit tipic.

ÈM OCCITANS

“Massa soent se desbrembe que formam part de Catalonha mès non èm catalans, qu’èm occitans e auèrem ues

institucions pròpies enquia 1834, cent vint ans dempús que Felip V abolisse era Generalitat”

Era capa des conselhèrs ei tot un simbèu entà Aran.

dic podie o non podie parlar en Parlament. “Ac pòt hèr? Ac aurie de poder hèr? Açò ac auem de resòlver ena naua lei d’Aran. Se tot ei ben especificat, jamès i aurà problèmas”. Aguesta (necessària) normativa entà refortilhar er autogovern d’Aran e hèr mès fluïdes es comunicacions damb Catalonha non servís quan era identitat ges ath carrèr. Des d’ua perspectiva social ei indobtable qu’era naua realitat demografica, damb persones vengudes de pertot treballant en sector

torisme que, per definicion, tanben compòrte era preséncia de fòrça gent de dehòra, dificulte quinsevolh prètzhèt que se pogue hèr des dera administracion. “Ei vertat, mès sonque en bèra mesura. Non ei un problèma especific d’Aran. As catalans de Lloret o de Salou lis deu passar ua causa semblanta. S’an quedat en minoria e se defenes era tua identitat as d’acabar hènt folclòr. Èster aranés damb tota normalitat ei dificil”. Aguest politic a un negòci de restauracion e, per tant, sap de

qué parle. “Es treballadors soent arriben sense auer ne era mès remòta idia qu’açò ei un país. E es toristes... depen. Depen, sustot deth nivèu culturau. E dera procedéncia. As catalans non les estone tant, mès es que vien de dehòra de Catalonha se’n foten. Consideren era nòsta cultura, era nòsta identitat, ua causa folclorica e açò te poirie molestar mès, contràriament, a jo me posse a sénter-me mès capinaut d’èster çò que sò. Sò plan content d’aper-tie a un país qu’en tot auer-ac tot

ES MAINATGES

En 1984 eth 60% dera poblacion d'Aran parlaue abitualament en aranés; eth 34% en castelhan e eth 5% en catalan.

Ara, enes patis des escòles sonque s'enten castelhan. Toti es mainatges saben aranés, mès non la parlen

en contra a estat capable de conservar ua lengua, ua cultura e tanben ua manèra de hèr politica". Mès açò non vò díder que Sanllehy si-gue excessivament optimiste. "Serà difícil mantier eth nòste món sense poder aufrir libres, pellicules, programes de television en aranés e non vò díder hèr ua causa folclori-

ca concrèta, senon revirar es programes mès visti, aqueri que toti es mainatges guarden".

ERA CARTA CATALANA

Sense deishar era politica aranesa, recuperem ua notfícia relativament recenta que tanben evidéncia es desirs de refortilhar era identitat deth

país. Parlam dera creacion d'un nau grop politic ena Deputacion de Lhèda o, se s'estime mès, ara decision d'Unitat d'Aran e eth deputat Emili Medan, de formar un grop pròpri ath marge deth PSC. "Ara qu'er aranés ja ei cooficial en tot eth territòri catalan, m'agrade emplegar era mia lengua ena Deputacion. Sagi de parlar

Era Hèsta Major de Vielha evidencie eth desir des aranesi de mostrar e reivindicar era sua singularitat.

Bèri cognòms singulars aranesi

per Santi Arbós

Es cognòms aranesi, es mès representatius e ancians, formen en bona part un subconjunt languens es linhatges occitans gascons. A ores d'ara se percep ua importància creishent des cognòms castelhans o galhecs. Vedem-ne quauqui uns des mès arritzats:

a plaser entà qu'es deputats m'enten. Sai que sonque ei un gran de sable, mès ei ua manèra de hèr mès visibla era realitat aranesa". Perqué Emili Medan cre que massa soent se desbrembe que "formam part de Catalonha mès non èm catalans, qu'èm occitans e auérem ues institucions politiquas pròpries enquia 1834". Ei a díder que "cent vint ans dempús que Felip V abolisse era Generalitat, nosati encara mantenguèm era nòsta identitat, e atau seguic enquiara prumèra guèrra carlista". Medan se permet eth luxe d'èster politicament incorrècte, maugrat qu'enter es deth sòn grèmi açò non s'estile massa. "Enteni qu'en prumèr Estatut no podèsem sarrar damb es reivindicacions, mès vint-e-cinc ans dempús, creigui que Catalonha ja mos aurie d'entèner mielhor". E hig: "Dempús deth

ESTUDIAR EN ARANÉS

Qui decidic arriscar-se
siguec eth collectiu de
mèstres, que vedec era
possibilitat d'auançar e
tirar peth dret a còsta de

hèr mès ores deth
còmpe, crear material
entara escòla... i auie un
cèrt desemparament per
part des institucions

MOGA (Mòga): paraula aranesa desbrembada, present ena toponimia de Bagergue, restacat damb eth basc muga "limit". La trapam en Tredòs e Bagergue (1313) e ei caracteristic de Pujòlo. Francés Mòga de Xelina, síndic generau d'Aran (1677).

CASTET (Castèth): equivalent gascon deth catalan "castell". Eth cognòm provie d'ua antiga localitat aranesa desapareishuda o d'autes de Gasconha mentades atau, o per bèra connexion (proximitat, possession, aucupacion...) enter es prumèrs portadors deth linhatge e quinsevolh d'aguestes bastisses. Se detècte dejà eth 1313 en Aubèrt e Vila

ESPAÑA (Espanha): d'origen geo-

grafic. Petrus de Spana (Escunhau, 1313). Jusèp M. Espanha Sirat siguec conselhèr de Governacion de Generalitat (1936).

BOYA (Bòia): d'origina escura, la trapam en França, ena Bretanha e ena zòna des Alps, en s. XVII. Bernard Bòia, rector de Les (1654-58).

NART: derivat de Bernard o dera poblacion de Narp (Prineus At.). Paulet de Nart, conselhèr deth terçon de Vielha (1611)

MEDAN: d'una votz celtica que ven a díder "mejan" damb preséncia abondiua ena toponimia d'Aran. Andreu Medan, síndic (1675).

RELLA (Relha): dder occitan relha "part der araire", pot èster aplicat

coma subernòm a un pagès, o a un ferrèr qu'en fabricaue, se non ven d'un nòm de lòc occitan. Domenç de Raylla, prevere (s. XIII-XIV).

AMIELL (Amielh): d'un nòm germanic AMALI o latin AEMELIUS, o deth latin AMICELLUS derivat d'AMICUS. Arnaldus Amelii, cap de casa de Salardú (1313).

PERMIQUEL (Peremiquèu?): aglutinacion de Pere Miquel, plan segur ua catalanizacion der aranés Pèir Miqueu, ja que se mente era familha Pey Miquel (s. XVII).

DELAURENS (Delaurenç): aglutinacion de Laurenç, poirie èster nòm de casa aranés (es de Laurenç). Joan de Laurens, Bossòst (1741).

franquisme joguèrem era carta catalana pr'amor que mos semblaue que Catalonha mos poirie mielhor. E mos auem enganhat. Sò decepcionat peth plantejament imperialiste e perqué cap partit a estat capable d'assumir era demana deth pòble aranés". Conde que "non demanàuem era lua, sonque un reconeishment explicit, e non èster adscrits a cap vegueria". Era cooficialitat der aranés non la ve coma un trionf. "S'a aprovat perqué tal e coma està ara era lei ei inconstitucionau. Ua lengua sonque pòt èster oficiala en un territòri s'ac ei ua comunautat autonòma". Ei a díder, que simplement s'a metut un pedaç. E non dubte en hèr autocritica: "eth mèn partit ère un partit nacionaliste". Eth temps verbau non l'escuelh ar azard. "Es pactes damb eth PSC son ua causa, e convertir-mos en ua su-

Eth drapèu ondule plan naut.

cursala, ua auta". Cre que CDA patís deth madeish mau. "S'èm as dictats des partits catalans anaram perdent era nòsta identitat enquia convertirmos en un parçan mès de Catalonha". Considèrè qu'es institucions non an estat ara nautada des circumstàncies. "Perdem terren, açò ei ua evidéncia", se planh, "s'encara i a ajuntaments que non redacten es actes en aranés". E ac illustre damb numeròs: "en 1984 eth 60% dera poblacion d'Aran parlaue abitualament en aranés; eth 34% en castelhan e eth 5% en catalan. Ara, enes patís des escòles sonque s'enten castelhan. Toti es mainatges saben aranés, mès non la parlen". Avertís que s'era lengua a de suberviuer per militància sentimental, s'aurà perdut era batalha. "Ua lengua ei viua mentre sigue de besonh".

ORGANIZACION POLITICA

HÒNT: CONSELH GENERAU D'ARAN

Administratiuament, era Val d'Aran forme part dera Comunautat Autonoma de Catalonha. Era sua particularitat culturau e lingüística hec qu'er Estatut der an 1979 reconeishesse era organizacion administrativa tradicionau dera Val, balhant lòc ara promulgacion dera Lei d'Aran e ara reinstauracion deth Conselh Generau d'Aran damb es figures deth Sindic e des Conselhèrs.

Institucion nacionau

Aran a era Institucion nacionau: Eth Conselh Generau d'Aran. Aquesta institucion ei composada per un Govèrn, un Sindic e un Plenari composat per 13 conselhèrs elegits per sufragi universau. Eth Conselh Generau d'Aran se remonte ara epòca medievau e siguec ena Querimònia quan comencèc a nomenar-se d'aguesta forma. Era Querimònia ei era Carta Magna d'Aran, e conté eth decret de confirmacion des privilègis dera Val d'Aran, autreat er an 1313 en Lhèida peth rei Jaume II

Decrèt de Nova Planta

Totun qu'eth Decrèt de Nova Planta non afectèc ara situacion politica e administrativa dera Val d'Aran, en an 1834, era monarquia espanhòla suprimic es institucions araneses e imposèc eth regim administratiu e politic generau a tot er Estat espanhòu

"Institucion comarcau e locau"

Non ei enquiara arribada der Estatut d'Autonomia de Catalonha de 1979, que se torne a reconéisher era Val d'Aran. En aguest Estatut, Aran sonque a un reconeishement d'"institucion comarcau e locau", encara qu'establint que seràn reconeishudes e actualizadas es peculiaritats istoriques dera organizacion administrativa interna dera Val d'Aran.

"Regim especiau dera Val d'Aran"

En an 1990 s'aprovèc un "Regim Especiau dera Val d'Aran", en quau se restablís era organizacion administrativa pròpria d'aguesta entitat territorial e li reconeish personalitat juridica, tanben pròpria, e plia capacitat e autonomia entath compliment des sues foncions.

Eth Conselh Generau

Eth 17 de junh de 1991 s'instaurèc eth Conselh Generau d'Aran, un organisme presidit peth Sindic d'Aran. Eth plen deth Conselh Generau d'Aran ei format per

tretze Conselhèrs escuelhudi cada quate ans per sufragi, coïncidint damb es eleccions municipaus.

Sies terçons

Era Val d'Aran se dividís territoriaument en sies terçons: Pujòlo (Tredòs, Bagergue, Salardú, Unha e Gesa), Arties e Garòs (Arties e Garòs), Castièro (Escunhau, Casarilh, Betren, Vielha, Gausac e Casau), Marcatoza (Vilac, Aubèrt, Betlan, Mont, Montcorbau, Arròs e Vila), Lairissa (Vilamòs, Arres, Arró, Es Bòrdes, Benós e Begós) e Quate Lòcs (Bossòst, Les, Canejan e Bausen). Eth Conselh Generau ei integrat per tretze membres despartits dera manèra que seguís:

Pujòlo: 2 membres.

Arties e Garòs: 2 membres.

Castièro: 4 membres.

Marcatoza: 1 membre.

Lairissa: 1 membre.

Quate Lòcs: 3 membres.

Prumères competències

(Lei sus eth Regim Especiau dera Val d'Aran)

Era Generalitat de Catalonha a de cedir ath Conselh Generau es competències e servicis aumens sus es matèries que seguissen:

- a) Ensenhament.
- b) Cultura.
- c) Sanitat.
- d) Servicis sociaus.
- e) Ordenacion deth territòri e urbanisme.
- f) Torisme.
- g) Proteccion, mantenença e administracion deth sòn auviatge istoric e artistic.
- h) Proteccion dera natura, montanha e vies forestaus.
- i) Agricultura, bestiar, pesca, caça e profitaments forestaus.
- j) Sauvaments e escandiment de huecs.
- k) Joenessa.
- l) Léser e temps liure.
- m) Espòrts.

ENTREVISTA

CARLOS BARRERA

ETH SÍNDIC ei un òme sense pèus ena lengua que non dubte en recriminar ara Generalitat que non sigue capable de negociar de tu a tu damb aguest territòri. Barrera planh aguest intervencionisme ath viatge qu'avertís que sonque era unitat dera Val poirà garantir eth respècte de Barcelona.

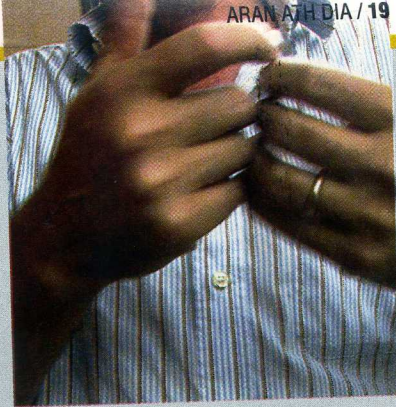
per Mikel Aristregi

“França vò convertir eth Pirenèu en ua resèrva ecologica”

Superada era lei d'Aran de 1990 que restauraue eth Conselh Generau d'Aran, ¿a qué aspire politica e administratiuament aguest territòri?

Damb eth nau Estatut se mos daurís ua gran oportunitat entà auançar. Açò mos a de balhar fòrça mès consistència, mès prumèr qu'auem de planificar coma volem projectar-mos com territòri. Un territòri completament especific e diferenciat laguens de Catalonha. Serie de besonh estructurar un sistèma en que toti es grops poli-

tics d' Aran realment se constituïsquen ena defena dera Val. Auem d'acabar damb era dualitat d'accion politica enter çò que mèrquen es directritz deth partit en Barcelona e eth discors ena Val d'Aran. Auem d'arténher d'un viatge qu'es persones que siguen en govèrn dera Val d'Aran, en Conselh Generau e enes estructures qu'en un futur poguen existir, que velhen pes interèssi deth país. Que non i pòden auer dobles orientacions, senon sonque ua. Cau trabalhar d'Aran enquia Catalonha e non ath revèrs entà defèner es interèssi dera Val. S'açò s'artenh, tota era rèsta que serà facil pr'amor que depererà unica e exclusivament dera negociacion e dera capacitat politica des que siguen ath dauant des institucions araneses. Auem eth talhèr e es esturments, atau que mos cau començar a fabricar un producte de qualitat. Aguest qu'ei eth prètzhet des politics aranesi: un Aran de qualitat.

I a bèth modèu que servisque de referent?

Coma referent en Catalonha, cap, e coma referent en Estat, er autonomic; mès sabem que, malerosament, a ua autonomia non i poiram arribar jamès. Entà mantier era nòsta identitat que mos auem de consolidar entant que nuclèu des deth que projectar eth nòste potenciau entar exterior

Eth nau Estatut convertís er aranés en lengua cooficiala en tot eth territòri catalan mès, estonantament, non adjunh eth document aprovat per unanimitat en Conselh Generau que reclamaue ua màger autonomia.

Ei evident. Çò de mès important que demore pendent d'aqueth document iniciu unaním ei eth reconeishement territorial. Era nòsta identitat territorial non aurie demorar diluïda laguens de quinsevolh ordenacion o division territorial que s'organizarà en Catalonha en present o en un futur. Mès no cau desbrembar (aguest qu'ei un ahèr plan important) qu'er unic grop parlamentari que votèc a favor de qu' Aran auesse un reconeishement especific territorial seguec CiU. Era rèsta de grops deth Parlament votèren en contra; ei per açò qu'aguest punt non seguec inclodit en tèxt que posteriorament se debatèc en Madrid. Lamentablement, aguest aspècte ja queiguec en pròpri Parlament. Ei mès facil entath Govèrn de Catalonha reconéisher ua realitat com ei era identitat culturau, qu'eth compromís de reconéisher ua identitat territorial, pr'amor qu'a compdar deth reconeishement oficiau dera identitat territorial especifica ei quan pren mès fòrça era naua lei de regim especiau dera Val d'Aran, es figures de govèrn deth Conselh Generau e d'auti airaus que se poguen generar. Logicament, açò posse a Catalonha a assumir mès traspassi de competències, mès poder entà Aran, mès autogovèrn... E a mesura qu'Aran obtengue un màger reconeishement, mens capacitat d'intervencion aurà eth govèrn dera Generalitat. Aguesta qu'ei era vertadèra pòur: deishar d'intervier damb era intensitat que s'està intervient en Aran per part de diuersi departaments dera Generalitat. I a un fòrt desir d'intervencionisme que se manifèste en aguesti darrèr mes e qu'ei un motiu d'extrema preocupacion pera nòsta part.

Quin ròtle a de jogar Catalonha e eth sòn govèrn en futur d'Aran? S'enten que non ei un parçan mès senon un territòri damb istòria, cultura e personalitat pròpria?

Ath present govèrn de Catalonha la veigui fòrça luenh de poder assumir aguest desfis. A nosati mos preocupè mès. Tant ei atau qu'en CDA hè pògues setmanes auem signat un Pacte per Aran damb CDC en que i a set airaus fonamentaus e basics entà nosati. Entà entèner-mos: son ès règles deth jòc. Auem de respectar-mos coma país, mès tanben auem de respectar-mos institucionament. Catalonha aurà d'èster mès generosa per çò que respècte as competències. Aurà de balhar mès capacitat d'autogestion e d'autogovèrn deth territòri, e abandoar era practica que patim en aguesti darrèr mes d'un excès d'intervencionisme. Era Generalitat non a perqué intervier en cap des prepauses que se hèn des deth Conselh Generau d'Aran. Semble coma s'en aguesti moments, er actiau govèrn de Catalonha auesse era pòur de qu'era Val d'Aran siguesse un referent entara rèsta deth Pirenèu o entà d'auti territòris de Catalonha. I a ua realitat incontestable: eth govèrn dera Generalitat vò ue dar de contengut er autogovèrn d'Aran, com ac demòstre era prepausa d'ampliacion deth Parc Nacionau, o era ordenacion territorial damb es Veguerias o es nomentaments des subdelegats o delegats deth govèrn entath Pirenèu e entà Aran.

S'er aranés passe a èster lengua cooficiala en tot eth territòri serà de besonh traductors, correctors, dobladors... eth Conselh, damb es

ENTREVISTA

CARLOS BARRERA:

"DES DERA GENERALITAT DE CATALONHA I A UN FÒRT DESIR D'INTERVENCIONISME PREOCUPANT"

competéncias lingüístiques, pòt afrontar aguesta naua realitat? Catalonha a de comprométer-se mès? EEra competéncia der ensenhament e er emplec social der aranés ei deth Conselh Generau, plan segur. Mès eth govèrn dera Generalitat a de balhar ath Conselh Generau era financiación necessària entà poder exercir aguesta responsabilitat. En aguest moment, er aranés dejà ei cooficiau en Catalonha e se trabalhe en mecanismes de tecnologia moderna coma ei un traductor automatic. Auem arthenut un principi d'acòrd damb era Presidéncia dera Generalitat entà financia'c. Aguest pas ei fòrça important, mès insuficient: s'aurà de dotar pressupòstariament ath Conselh Generau entà poder exercir era competéncia damb mès garantias d'efectivitat.

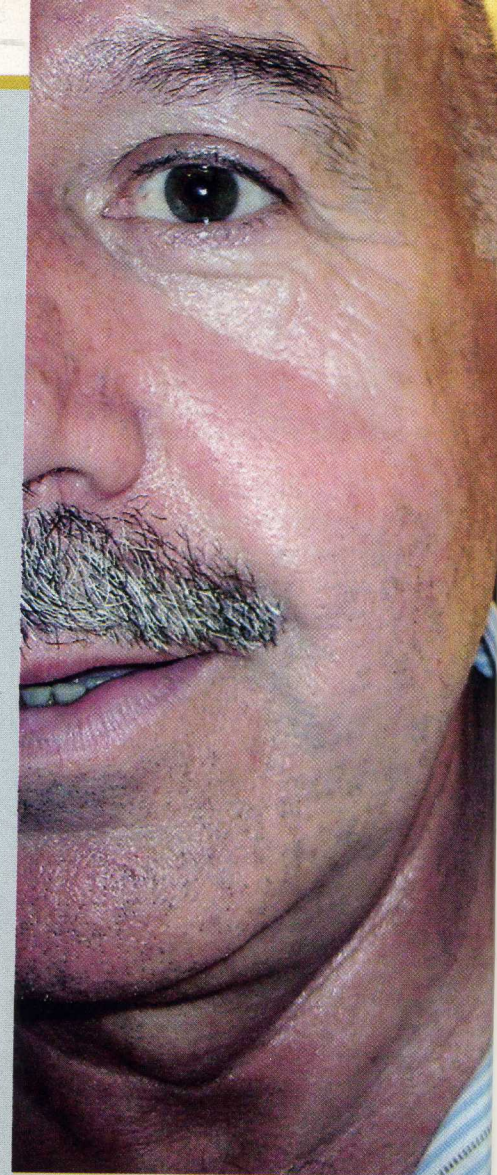
Eth torisme s'a convertit en gran motor economic d'Aran, mès tanben a supausat era arribada massua d'immigrants. Coma ei que cau integrar as diuèrses cultures qu'aué en dia conformen era realitat social aranesa, ena qu'er aranés ei minoria?

Nosati siguèrem des prumèrs territòris en incorporar un plan de coesion social. S'an creat ua sèrie de meses sectoriaus damb es diuèrsi collectius d'immigrants que demoren en nòste país entà dar-lis a conèisher era nòsta realitat culturau e social, entà explicar-les a on son realment, e qué represente Aran en contèxte de Catalonha. Es hilhs d'aguesti nauvenguts damb edat d'escolarizacion, logicament, van tà estudi, e donques ja aprenen era nòsta lengua, e continuam en tot trabalhar en aguest

plan de coesion social entà qu'aguest 25% d'immigrants que demoren enter nosati agen sustot ua consciéncia plan clara d'a on son e qu'atau poguen incorporar-se ara nòsta realitat social. I a grops enes qu'auem mès exit; d'auti que mos ei mès dificil d'arribar e poder explicar dubèrtament tota aguesta realitat, mès jo creigui qu'eth sistèma des meses sectoriaus que da es sòns fruts. Pròva der encèrt des meses sectoriaus ei que, en aguesti moments, ena Val d'Aran non s'a produsit cap conflicte damb cap collectiu.

Des de dehòra, era politica aranesa s'intoís un bric crispada. Semble que i a ua sòrta de radicalitat enter es diuèrses formacions politiquas, per qué? Es partits aranesi se trapen (massa) subordinats as directritz de Barcelona?

Des de 1995 Convergència Democratica Aranesa govèrne en Conselh Generau. A compdar der an 1997 s'a produsit un auanç espectacular. Coma exemple vam a dar ua referéncia economica: quan CDA entrèc a governar en Conselh Generau i auie un pressupòst liquidat que non arthenhie es 700 milions des vielhes pessetes. Actualment, eth pressupòst liquidat deth Conselh Generau s'apròpe as 5.000 milions de pessetes. Es competéncias e es responsabilitats assumides an creishut d'ua manèra espectaculara. Mès qué passe: mentre un partit se dedique a hèr politica de país e entath país, es lidèrs d'auti partits se dediquen a hèr politica catalana. Aguesta implicacion ena politica catalana non les permet auer aquera preséncia actiua dera via vidanta ena politica d'Aran.

CDA ei amassa damb CDC, mès çò qu'ei plan segur ei qu'es lidèrs de CDA hèn politica des d'Aran en Catalonha entath benefici d'Aran; d'auti lidèrs d'UA-PSC se dediquen a hèr politica en Catalonha de bloqueig a diuèrses iniciatius deth pròpri Conselh Generau d'Aran. A compdar d'aciu, non i a crispacion; çò que i a ei ua manèra pòc ortodòxa de hèr politica en benefici deth país; e aguesta practica arrés l'ac pòt imputar a CDA.

I a ahèrs coma era reintroduccion der os enes que vosté se planh de çò que s'apèra capitulacion des Pirenèus a França. Ena politica de termièra se sent en tèrra d'arrés, coma David contra Goliat?

Nosati entenem qu'eth Pirenèu ei un massís unic damb disparièras reali-

tats e particularitats de cadun des territòris, mès que fin finau ei un massís naturau impressionant que cada estat ac tracte ara sua manèra. Jo sò convençut de qu'èr estat francés planifique eth Pirenèu coma era sua resèrva ecologica, perque tà França er atractiu e era rentabilitat economica reportada peth torisme provien des Alps. Es Pirenèus deth versant francés, social e economicament, non an arren a veir damb eth dinamisme des Pirenèus espanhòus, des de Navarra enquiath Palhars. Donques que non enteni com Espanha entre en programa Life en 1991 o 1992 çò que supausèc que dempús, en 1996, se reintroduïren es tres prumèrs exemplars d'ossi. Alavetz ja siguec un fracàs social pr'amor qu'es mesures d'acompanhament non existiren. Es indemnizacions son

praubes, non i a auut cap politica de supòrt ath sector ramadèr de nauta montanha, arrés a balhat alternatiues ath sector agroalimentari entà ajudar ath sector ramadèr, e açò a degradat era situacion. Enes territòris enes que s'a reintroduit er os que desapareish era activitat ramadèra, s'emprauïssen es peishèus de nauta montanha, se pèrden toti es camins des còtes nautes, e en cambi non i a n'ua mesura ne mecanisme que pogue garantir que tota aguesta vegetacion, tot aguest entoratge qu'enquia ara ac auie conservat eth bestiar en tot pèisher, se pogue mantier. Ei per açò que s'emprauïc eth paisatge dera nauta montanha, damb era contrapartida de qu'era preséncia der os sonque a aportat intranquillitat. Totun, çò de mès grèu ei era mancança de respècte ath terri-

tòri e era imposicion categorica, sense auer en compde as poblants deth Pirenèu a un e ar aute costat dera termièra.

Qu'ei Aran e enquia on a de caminar entà que, ath delà deth pasat, i age un futur? Gòse hèr ua definicion entàs 5.000 lectors de dehòra dera Val?

Plan segur: Aran ei un territòri damb ua identitat plan definida qu'a eth desir de consolidar-se coma país. E açò sonque se pòt arténher se Catalonha e eth govèrn dera Generalitat respècten e reconeïssen a Aran coma un país. Auem de recuperar rapidament ues relaciones fluïdes damb eth govèrn dera Generalitat. E que s'entene: son relations de negociacion, de respècte e onestetat recipròca enter dus govèrns.

Francés Boya se convertic en primèr autor aranés en èster revirat ath catalan.

Sénter era lengua

per Meritxell Nus

FOTOS: M.ARISTREGI/SEGRE

Desaprofitar un talent ei coma hèr un desprèci ara pròpria vida, ei eth sacrifici inutil d'ues origines que mos balhen era manèra d'enténer era realitat der entorn mès contigú, ei eth mensprètzh ath món que t'acuelh sonque un viatge. Ei esgargamerar a sang heireda es personatges imaginables, ei non rescatar deth vielh desbrembe es istòries mès intimes.

Era tria dera lengua ena qu'escruiem, sonque ei – e non ei cap pòc- qu'es pesi d'un jòc de balances. Entà qu'ua lengua age ua plea compensacion d'equilibris ei de be-

sonh qu' eth contengut des platets dera balança sigue hèt d'ua literatura decenta e d'ua lengua capable de descriuer toti es mons possibles. Era consciéncia ei des primèrs ingredients basics entà jugar, entà preservar un equilibri: era conviccion e era decision d'emplegar ua lengua en compdes d'ua auta per principis logics, per un clar sentiment de apertenença, per una mielhor expressi- on, per una negacion categorica e eficient ara ora d'utilizar era lengua vesia e dominante. Er aute component indispensable ei eth sentit e eth

sentiment: escuélher ua determina- da lengua per un clar sentiment d'aper- tenença, en tot prescindir d'ahèrs purament comerciaus coma era va- riant de libres en foncion der estat de salut dera lengua emplegada. Es qu'escruiem per vocacion ja saben que non s'i haràn rics e peth made- ish prètzh, se delaten ena sua pròpia tria e actitud.

Es que ben escruiem, coma didie Txekhòv, agarraràn era matèria dera sua literatura d'ua tematica que co- neishen prigondament, dera made- isha manèra qu'eth mecanisme dera

Toni Escala ei era darrèra guanhadora deth Premi Talúries en Occitan.

Juanita Santafusta assegure que non poirie escriure en ua auta llengua.

lengua, fòrça mès intelligents qu'es pròpis parlants, a prèst tot un lexic hèt a mesura der entorn peth que se botge. Era literatura que tracte dera vida. Autanplan aguest sigue un tèrme plan generic, non costarà guaire de veir que tanben era vida ei çò que cadun de nosati sent, apren, hè e respire d'ua manèra diferenta: toti laguens nòste auem un detalhat imaginari de çò qu'entenem per vida. Es persones que se dediquen a narrar e versar bocins reals, imaginats, intègres o escapçats s'apròpen fòrça ara concepcion qu'eri madeishi an dera realitat.

Plan estonant ei qu'eth hèt lingüistic consèrve un vincle fòrça estret damb era expression escrita. Eth metier der escrivan, eth poèta, eth croniste, eth guioniste, eca. ei des que mès requerissen era expression: an d'éster capables de representar sonque damb er esturment dera paraula, es passions, es pensaments o es sentiments, un viatge passats peth colader dera rason e er engenh, tot amassa damb mans de marbre. S'eth solet esturment entà véncer cada pas d'aguest prètzhèt ei era paraula, es qu'escriuen an auut de soenhar e escuelher ben non sonque era lengua, senon cadun des punts que compausen es brodatats dera escritura.

Atau donques, qu'ua lengua a de besonh autan as sòns escrivans coma es madeishi escrivans ara lengua. Qué serie ua lengua sense literatura? E de qué se neuririe ua literatura sense bagatge lexic, ne gramaticau, n'ortografic, ne dialectau, ne sintactic? Coma hèr hormatge sense calh? Dempús de romiar sus literatura e eth vincle, mès o mens estret, que i pòt auer damb un fòrt sentiment de apertenença a ua tèrra tan magica e especiau coma Aran, e mès en tot tractar-se d'ua lengua minorizada e tan peculiara com era variant der occitan que se parle en aguest territòri, me dispausi a conèisher de prumèra man es opinions des autors aranesi. Non se pòt saber deth pas deth temps en un barrar e daurir

ES PREMIS CONDÓ SAMBEAT

Es premis son un referent entàs escolans. Un estimulant mès per descorbir qu'era lengua d'Aran ei autan bona

coma quinsevolh d'auta entara creacion. O mès, s'auem en compde era gloriosa eréncia que mos an balhat es trobadors

Es premis literaris Condó Sambeat son un referent entàs escolans.

d'uelhs, com quan es nòms des trobadors occitans coma Guilhèm de Peitieu, Bernat de Ventadorn, Jaufre Rudèl, Marcabru, Peire Cardenal, Ramon de Miraval o Sordello, hèn un saut e me revien ath cap nòms actuaus coma Toni Escala –darrerament guardonada reiteradament en Premi de Raconte en Occitan de “Les Tal-lúries”, organizat per IEL e era Editorial Pagès-, Lúcia Mas, Roser Faure, Manuela Anè -que sent a aulor de nauetat dramaturgica-, Jèp de Montoya, Clara Berdiè o Pepita Caubet entre d'outes. Autanplan, se Mn. Josep Condó Sambeat, poèta aranés

per antonomasia e damb ua òbra extensa e variada, lheuèsse per un moment eth cap, creigui que poirie hèr ua arridalha d'esperança en tot contemplar eth panorama literari actuaus aranés e occitan.

Ei un maitin de prumèrs de seteme e era aventura comence conversantd amb Xavi Gutiérrez. Me parle modestament dera sua aficion ara poesia. S'ac pren coma un jòc de monosillabs e semantica, de ritme, de formalitats. Me conde coma l'an encoratjat es premis literaris de pertot d'Occitània e coma aguesti son lèu era maquina motritz que la pos-

sen a fabricar vèrsi. Me quedi esto-nada quan Xavi me conde que neis-hec en Catalonha e que, de hèt, no auec un fòrt compromís lingüistic enquià lèu dempús de tornar dera universitat, per conscienciacion –remèrque- e peth besonh de poder enténer ara gent deth sòn país damb era llengua que li ei pròpria. Didie Eliot que “*er'impuls entar ús literari dera lengua pròpria de cada pòble se manifestèc prumèrament ena poesia. Qu'era poesia a fòrça a veir damb era expression de sentiments e d'emoci- ons; e aguesti sentiments e emoci- ons són particulars, mentre qu'eth*

ERA GRAN LITERATURA EUROPEA

Autors coma Xavi Gutiérrez an fòrça present qu'en occitan s'inicièc era gran literatura europèa que

tanben hè un sègle que Frederic Mistral guanhaue eth premi Nobel damb ua òbra escrita en occitan

pensament ei generau. Ei mès facil pensar en ua llengua estrangèra que sénter en aguesta lengua. Per açò non i a cap art mès obstinadament nacionau qu'era poesia. Se pòt privar un pòble dera sua lengua, pòden eliminar-la e pòden implantar er enenhament d'ua auta lengua enes escòles, mès se non s'ensenhe aquest pòble a sénter en ua lengua diferenta, non s'aurà extirpat jamès era antiga". Era conversa damb Xavi, luenh de no creir-me eth discors d'Eliot, me hèr a pensar en coma eth a volut incorporar laguens sòn ua naua manèra de sénter. De hèt, ua des ra-

sons que la possen a escriuer ei per "hèr a veir qu'era lengua ei viua, a despriet de tot" e entada eth, non auriè sentit hèr poesia en ua auta lengua. Cre fermament qu'ua part primordiau dera integracion ar endret a on se demore ei lingüística e, eth, en tot viuer a on viu, non s'a prepausat escriuer en ua auta lengua.

Convèrsi damb Paco Boya e la trapi amable e dispausat, coma tostemp l'e coneishut. Inicie una convèrsa interessanta sus eth futur der aranés, basada principalament ena lacuna qu'existís en literatura entà joeni e mainatges, ena mancança de sentit dera estrategia e de recorsi, ena importància des revirades dels classics. Me met ath dia sus es revirades qu'actuaument s'estàn hènt e me conde, en tant qu'anecdòta, coma Maria Vergés passe ores entà arténher era version aranèsa dera òbra mès emblematica de Caterina Albert: Solitud. M'encoratge entà qu'age ua convèrsa damb Vergés sus aquest ahèr (non e gosat telefonar-la entà non panar-li n'ues minutes d'un temps que mièlhor que dedique a un prètzhèt autan loable). Me balhe bones notícies coma que, en 2007, era literatura aranèsa serà presenta ena Hèira deth Libre de Frankfort, era mès importanta deth món. Autanplan, non hè guaire temps qu'a estat antologat un libre publicat en Alemanha, a on i apareishen entre d'auti autors dera Peninsula Iberica, tèxtes de Pepita Caubet, Jèp de Montoya, Veronica Varès, Xavi Gutiérrez, eca. escrits en aranés damb era pertinent revirada ar aleman.

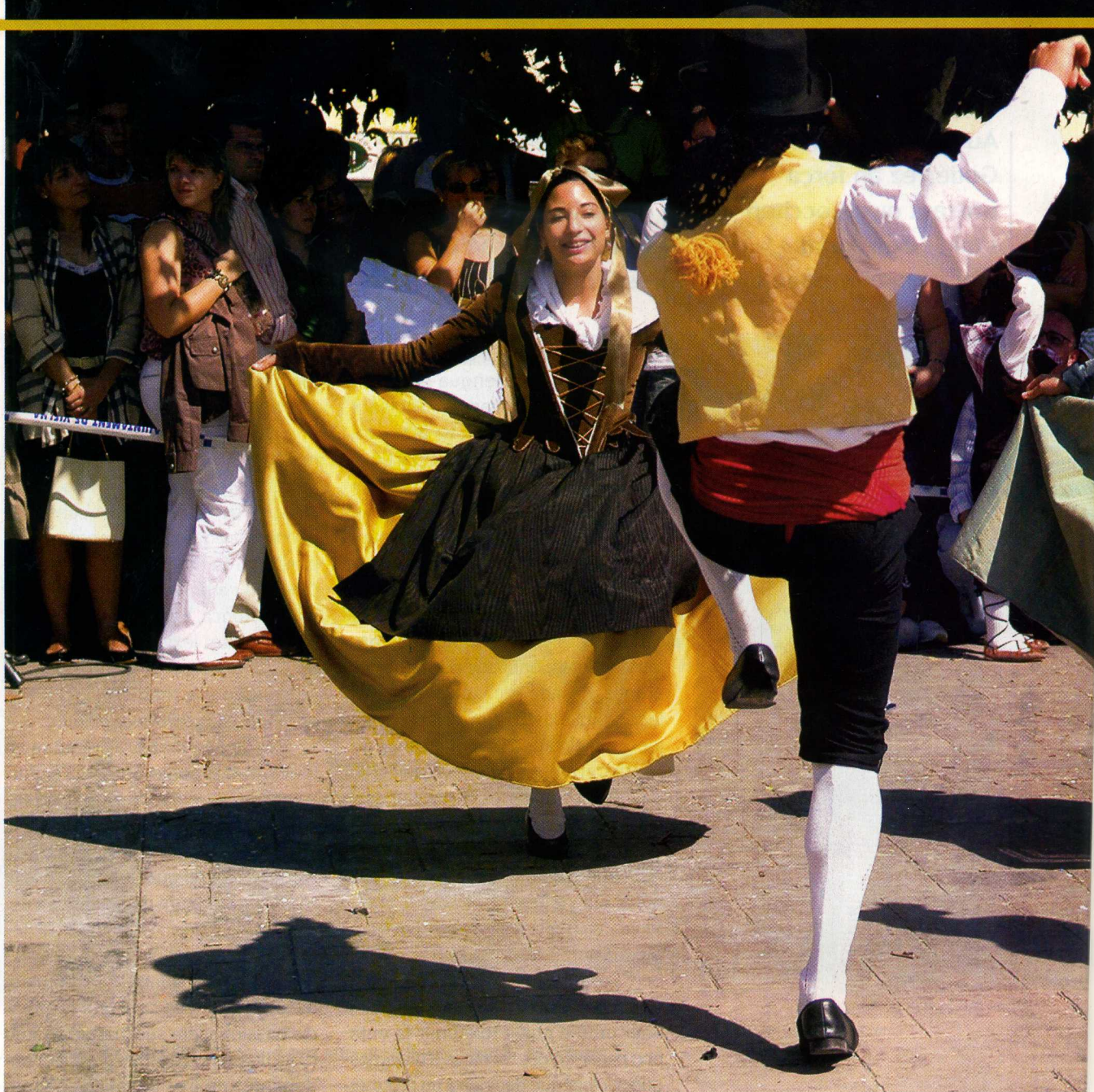
Parle dera sua literatura damb era sinceritat des qui cren en prètzhèt que hènt. Eth escriu en aranés "per-

qué aquerò a ua anima que bères lengües non an" e tanben "perqué s'i trape ben e cre qu'ei de besonh que i age literatura aranèsa". Recoineish qu'en aquest hèt i a ua sòrta de militança e era credença en ua sòrta de perviuença e era consciència que "s'er aranés se pèrd, s'aurà perdut entà tostemp". En tot saber que non i a en occitan ua gran literatura istorica, e patir es consequéncies d'un uet lexicau, Paco se mòstre esperançador e considèra ua bona senhau era reedicion dera sua òbra *Presoèrs dera mar gelada*.

Per çò que tanh ara literatura istorica, autors coma Gutiérrez an fòrça present qu'en occitan s'inicièc era gran literatura europèa, era des trobadors e que tanben hè un sègle que Frederic Mistral guanhaue eth premi Nobel de literatura damb ua òbra escrita en occitan.

Era darrèra convèrsa interessanta l'auí damb Juanita Santafusta. M'acuelh ena sua caudor e m'atrendís ua istòria, era sua, narrada damb tanta passion. A despriet de viuer pendent mès de tres decades en França, es sòns pares tostemp li parlèren en aranés e asseure qu'escriu enes sòns relats damb aguesta lengua pr'amor "en cap d'auta ac poirie hèr", m'ac ditz damb ua naturalitat flagranta, coma se non podesse èster d'ua auta manèra: "e viscut damb aguesta lengua e es pensaments m'i gessen".

Ath delà des escrivans mentats n'i a fòrça d'auti qu'ei de justícia auer presents, pr'amor que i cau èster, aurà d'èster entà toti e enter toti qu'aguesta lengua se consolide e tire entà dauant. Atau donques, boni auguris.

Sons millenaris

En un món globalizat un des pògui referents identitàris des diuèrses cul-
tures que conviuen en planeta, ei era musica tradicionau. A suberviscut damb
entestament de generacion en generacion enquia arribar as nòsti dies.

bat aué enes nòstes aures. Sus-tot ad aqueri pastors que, sense era intencion de pensar en futur, mos an deishat cançons tan conegudes coma era d'Es esclòps. Aué en dia, era musica en Aran non se poirie entèner sense era dança, ua tradicion fòrça arraitzada tot e qu'era recuperacion dera madeisha ei fòrça recenta.

Se hèm un prumèr còp de uelh ara istòria musicau deth país, trapam qu'en an 1948 arribe en Les era Sección de Coros y Danzas de la Regiduría de Cultura, (neishuda en 1934, aguesta seccion auie interès ena investigacion musicau e folclorica des pòbles entà finalitats diuèrses). Maria Pilar Rodríguez, "instructora" d'alavetz conde que; "Es cançons que mos ensenhèren èren fòrça catalanes, alavetz qu'anèrem a cercar e a memorizar aqueres cançons dera gent grana des pòbles. Mès tard, auèrem un magnetofon e poderem registrar cançons der aute costat dera termièra. Dera Val d'Aran treiguèrem quate cançons; Eth Balh Plan de Canejan, Era Aubada de Bausen, Eth Cadrilh, e eth Tricotèr". Un balh plan deth qu'actuauments se'n pòden escotar diuèrses variacions en tot eth Pirenèu.

per Anna Geli

Sense anar-mon a cercar as trobadors e as trobairitz, non hè massa ans que "Rosalia li demanaue ath prau-be Ramon, mòtch com un chop que li cantesse era cançon dera Caritat". Aguest ei un fragment dera comèdia escrita per Mossèn Condó Sambeat e recuelhuda ena novèlla Era Isla des Diamants. Ère er an 1914, paradoxauments aquera comèdia s'escriuec er an deth començament dera Prumèra Guèrra Mondiau.

Era Val d'Aran alavetz, qu'ère un mon a part. Coma atau ac demòstren es letres des sues cançons populars e tradicionaus, era majoria damb un sentiment exagerat d'estimacion qu'aué en dia, dilhèu, serie difícil d'entèner, mès qu'ei curiós coma arribadi as nòsti dies, aguest sentiment encara ei present.

Gràcies principauments ara cultura oral, es cançons populars cantades ath long deth Pirenèu an arri-

Aqueres dances contunhèren en Vielha. A compdar d'aquiu, Angelina Cases e Lolita Beso, amassa damb Sisco Sambeat, recuperèren quauqua cançon mès, tanben cantada e barada pera gent grana coma era Pòlca Piquè, eth Puntet o era Morisca de Vilac. Ei atau com neish, Era Còlha de Santa Maria de Mijaran, que lèu, lèu ja hè 34 ans qu'ei formada. Aqueres dances auien relacion damb era termièra francesca, Angelina Ca-

Uns esclòps de husta dèishen ua emprenta de sègles de tradicion.

ses qu'ac explique, "Era Pòlca piqué, ei era madeisha Pòlca que en aguest moment se bare en Bearn". Atau, uns ans més tard e coma resultat d'aguest hèt, en an 1980 ges ara lum eth prumèr cassette en Aran que portarà per nòm "Balhs e cançons populars aranesi".

Non guarie més tard, es joeni deth pòble de Les voleren contunhar damb aqueres dances que ja s'auien iniciat aqui madeish, mès volien sajar de hèr causes naues; "nosati guardàuem entà un aute costat, e non podiem guardar entà un aute lòc que non siguesse era Gasconha" ditz Manuela Ané, membre des Corbilhuèrs de Les. Er ajuntament, pòrte ath musicaire Jean Françoise Tishèr a compdar der an 1985, damb cançons e dances que viraran ath torn dera geografia bearnesa comencen a recuperar tanben bèra ua en Aran. D'aguesta experiéncia gesserà eth prumer format en Vinil titulat "Aran cante Gasconha". Es Corbilhuèrs non

sonque han introdusit tanben cançons naues, se non que, de 10 ans ençà apruprètz, an recuperat instruments coma er acordeon diatonic, era flaüta de tres traus o eth bot aranes.

Er acordeon diatonic, a estat enes Pirenèus er instrument protagonista, e damb eth, aqueri que la tocauen. Pauet de Pau de Bagergue, Sisco de Vilac, Julian Barés Julianet, Analies-

Musica d'Aran.

se Hundd, Paco Boya, o Juan Puyol, que damb 67 ans ei er òme de mès edat dera Val en actiu: "Eth prumèr acordeon la cromptè en tot véner quauqui anhèts. Toti colleccionauen rifles de caça, e jo, instruments diuèrsi", que ditz.

A compdar des ans uietanta, en Salardú nèish eth grop de dances Folcloric deth Naut Aran, qu'uns dètz ans més tard se dissolerà. Actuauments, era tradicion dançaira ei fòrça arraitzada ena Val d'Aran damb grops coma es Fradins de Vielha, es Sautarèths de Bossòst o es Gripets deth Naut Aran, ath delà des ja nomentadi es Corbilhuèrs o era Còlha de Santa Maria de Mijaran.

En es novanta, era cantaira aranesa Lúcia Mas, tanben pòrte musica en aranes dehòra dera Val. En 1989 guanhe eth prèmi en Hestau dera Cançon Occitana de Robilande, damb un amàs de composicions infantiles. Es sues composicions que viren tanben ath torn dera lengua;

Es Corbilhuèrs de Les (naut) e eth grop Bramatopin (baish).

“Es dius mos concediren era paraula, e damb era eth dret ara opinió”.

Un papèr decisiu l’aueren es normes linguistiques e er aprenedissatge dera lengua aranesa obligatòria. Frederic Vergés, coma professor caminaire (itinerant) anave pes estudis des pòbles en tot ensenhar era lengua as mainatges e mainades damb cançons populars occitanes.

Actuauments, fòrça joeni dera Val coneishen e canten es cançons d’un des grops damb mès influéncia ena Val, Nadau, e qu’ei present de quaquai ans ençà en actes de reivindicacion dera lengua e era cultura aranesa.

Paco Boya, ac conde atau: “Se produsís ua simbiòsi plan importanta entre era musica de Nadau e un determinat sentiment dera gent dera Val que tròbe enes cançons de Nadau, dilhèu ua vision deth país que non existís massa ena realitat mès

Juan Puyol
ei fidèu
ath sòn
acordeon
diatonic.

qu’a un punt de reivindicacion, e açò, ei çò que projècte eth grop Nadau coma grop de referéncia tàs aranesi, e esepciauments tara Joenessa d’Aran e que dempús se consolide cada an damb eth concèrt de Lengua Viua”.

En aguesti ans, es grops musicaus occitans se multipliquen. Semble qu’era identitat Occitana rebrotte, reuiu e renèish musicauments. Atau trapam a grops coneishudi coma Massilia Sound System, Parpalhon, Aburasqui, Òc, Gai Saber, Lhi Sonaires, Lou Daufin, Lou Serjol, Senhal, Jean Françiose Tisnèr, Duò Espinasse, o Los Págalhós, entre d’auti. Apareish ena Val un grop musicau juvenil de tendéncia pop-rock, nomenat, Es Shebitejaires, Maria Vergés, membre d’alavetz que ditz: “Cantaem en aranes, ena lèngua pròpia, pr’amor qu’èra era lengua abituau entà comunicar-mos”.

E mos arribe Bramatopin. Atau ei eth nòm qu’an escuelhut era unica formacion aranesa e de caractèr folk ena Val d’Aran. Neishudi enguan, es sòns components interegeneracionaus, Paco Boya, Tònho Cuito, Maria Vergés e Anna Geli, damb col.laboracion des musics mès grani en actiu, Juan Puyol e Juan Amieil, barrege era tradicion e era modernitat en tot adaptar-se as canvis des tempsi mès sense pèrder es arraïcs. Toti es sòns components son compausaires e tanben an adaptat estriquets populars com aquera cançon que portaren en aquet temps es pastors, era sharmanta cançon d’ Es Esclòps. Era identitat musicau ena Val que non vò morir.

VA DE LENGUA

NON SABI SE D'A ON VEN

per Aitor Carrera

Professor de lengua e lingüística occitanes ena Universitat de Lhèida

Que podem formular ua qüestion dirèctaments, mès tanben indirèctaments. Ua qüestion dirècta, per exemple, que serie aquera que seguís: *com te dides?* (s'ac volem en version canjanesa, *quin t'apères?*). S'aquerò mos ac calguesse formular de manera indirècta, qu'ac dideriem atau: *non sabi se com te dides* (o *non sabi se quin t'apères*). Entre era prumèra version e era dusau, qu'a aparegut quauquarren de nau: er element se. Quina ei era foncion d'aqueth element? Qu'ei aisit: que s'aucupe d'avisar-mos que va a aparèisher ua interrogacion camoflada. Qu'ei aquera, era sua foncion. Atau, se qu'apareish deuant de quin element interrogatiu que sigue en oracions inter-

rogatives indirèctes, e se cau deuant dera preposicion que l'acompanhe. Tota era vida que s'ei dit, per exemple, *aquerò non sabi se tà qui ei* (le pas **aquerò non sabi tà qui ei*), *me demani se guaire me va a costar* (le pas **me demani guaire me va a costar*). Eth gran filològ Joan Coromines, que dediquèc era sua tèsi doctorau ar aranés, credie qu'aquerò ère ua deformacion de çò (eth famós demostratiu nèutre: *çò que volgues...* que massa gent a substituït peth barbarisme *lo*). Coromines non s'enganauè guaire soent, mès dilhèu qu'ac hec en cas des interrogatives indirèctes. Aqueth se probablaments non ei cap arren mès qu'eth madeish mot qu'era conjoncion se, famo-

sa per èster condicionau (*se vòs, mo'n vam*). Deguec ampliar es sues atribucions a compdar de frases damb d'aves qüestions camoflades, tanben introdusides per se (en catalan "si"): *non sabi se se ditz atau, me demani se vierà, vam a veir s'ei vertat*, eca. Aquerò tanben se produxic enes parlars catalans vesins, a on diden *no sé se com te dius* o *em demano se quin nom té*, damb era madeisha particula. En aranés aquera particula ei en procès de desaparicion. Que n'í a un pialèr que l'abandonen per que non apareish en castelhan e tanpòc en catalan estandard. Que non desapareque depen de toti. Ua ta mission entàs occitans d'Aran. Non ei era prumèra.

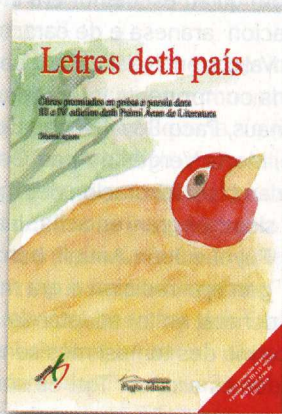
www.pageseditors.com
ed.pages.editors@cambrescat.es

Pagès editors

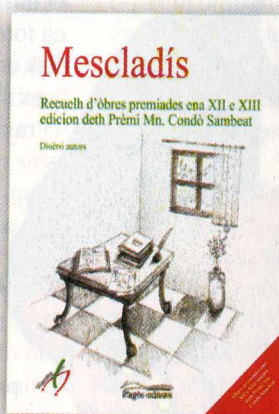
Garona
Llibres
en aranés

Era literatura pròpria dera Val d'Aran

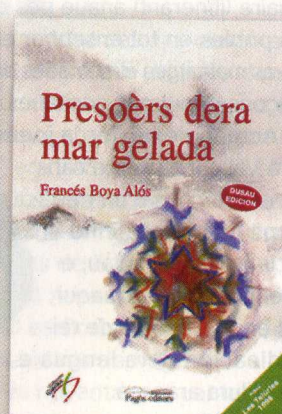
Letres deth país
Diuèrsi
autors

Mescladís
Diuèrsi
autors

**Jacinta,
casa e país**
Pepita Caubet

**Presoèrs dera
mar gelada**
Francés Boya Alós

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida - Tel. 973 23 66 11- Fax 973 24 07 95

DICCIONARI

A

Acranar: enganxar
Adirar: avorrir
Adocir: alleujar, suavitzar
Alebar: ferir
Amagatòri: amagatall
Apaurir: empobrir
Arrassar: rebutjar una cosa / reformar
Aurèra: vora, marge

B

Bascal: rialla
Baudor: alegria
Bèth, bèra: adj bell -a; adj ind cert -a/ -un *bèra ua* pron ind algú / *-shin-hau* adv una mica *bèra causa* / adv alguna cosa, quelcom
Brusiment: remor, murmuri
Bua: espurna, guspira

C

Çaganhar: ronsejar, romancejar, sornejar /fer mala feina
Caïnar: gemegar, ploriquejar
Calivari: xivarri, cridòria
Conduzir: conduir, portar, dur
CòNSE: alcalde, batlle
Contèst -a: debat, discussió, contestació
Corra: vagabunderia, prostitució
Cup-a: fosc-a; tèrbol-a; borrós-a

D

Dardalh: resplendor, claror, irradiació
Daverar: obtenir
Decelar: descobrir, detectar
Degrèu: pena, aflicció, pesar
Díder non: negar
Digun: ningú
Disgraciar: destituir, desafavorir
Domde -a: domat, -ada; dòcil
Dralhòla: viarany, senda
Durcir: endurir

E

Èime: esperit, raó, intel·ligència, seny / *a bèl-* loc adv a manta, a profusió / *sens-* fora de seny, sense coneixement

Eissausir: concedir, atorgar
Emai: conj mai
Empanelar: enganyar, caure al parany
Enbàs: adv a baix / part baixa
Encetar: iniciar
Encorniar: pensar
Escrivassière -a: embrutapapers
Escuòlh: aparença, color, manera, intel·ligència, judici, talent
Euse: alzina
Excellència: excel·lència

F

Faïna: misèria, indigència, desesperació
Fenhantitge: ganduleria, mandra
Fisèl: fidel
Flagir: doblegar, plegar
Flataire/a: afalagador
Furg: escorcoll
Fusar: fondre's, sortir

G

Gèrs: prada de la muntanya
Girgonejar: xampurrejar
Golina: penya, estimball
Grilhada: germinació, grillada
Guinèu: desafiament

H

Hrair: germà

I

Intrar: entrar
Ima: frescor de l'aigua / vent fresc / temps fresc i humit

J

Jasilhar: parir, deslliurar
Joíncion: unió, nexa
Josieu/iva: jueu/eva

L

Labra: llavi
Lavador: safareig
Leca: pedra lana
Libet: llibret, opuscle, llibreta
Lurat/ada: astut/uta

M

Mairia: padrina

Malaise: malestar, neguit
Mendsfidança: desconfiança
Mescap: malifeta, dany
Miaçar: amenaçar
Mifaudèl: mocós
Morlevada: vanitat
Mudatge: bolquer

N

Nausa: bassa, llacuna
Necèra: necessitat
Neneia: callana, criaturam
Nieram: puces (pl)
Nonsen: despropòsit

O

Obsèquias: exèquies
Òlga: perfum
Opausar: oposar
Orèl: vora d'una roba
Otrapassar: ultrapassar

P

Panta: desig, enveja
Parièrament: de la mateixa manera, igualment
Perimir: caducar

R

Regolitze: nàusea
Retrós: rosegalls, sobralles
Romancièr: novel·lista

S

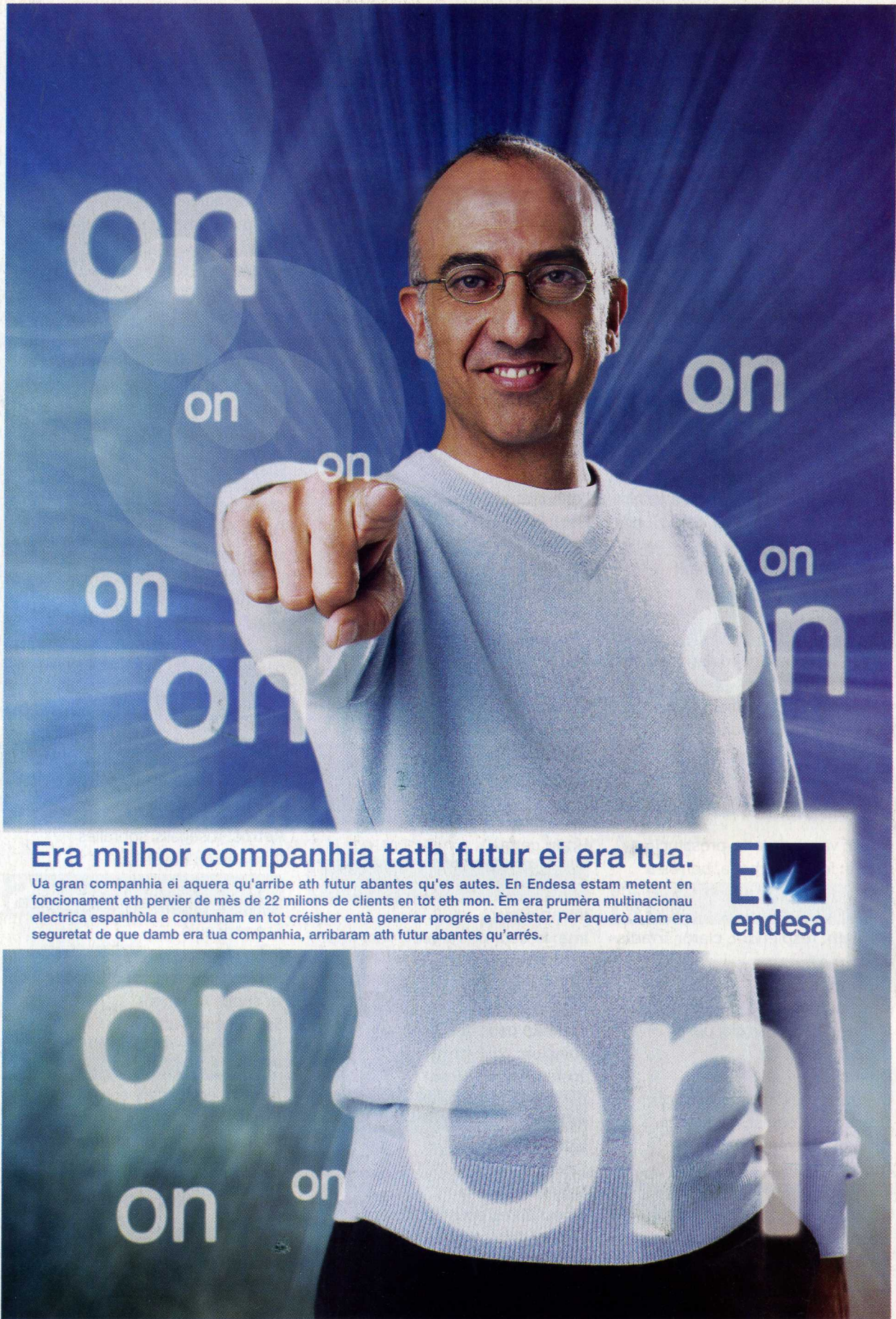
Scenari: guió
Soja: sutge
Sopièr/a: persona afeccionada a menjar sopes // sopera
Sublada: xiulada

T

Tabust: terrabastall, soroll, xerinola
Tarabast: tabola, xerinola
Tesicar: preocupar, turmentar
Trean: aparegut, aparició
Tricha: trampa

V

Vira vòut: giravolt
Vòta: festa major

Era millhor companhia tath futur ei era tua.

Ua gran companhia ei aquera qu'arriba ath futur abantes qu'es autes. En Endesa estam metent en funcionament eth pervier de mès de 22 milions de clients en tot eth mon. Èm era prumèra multinacionau electrica espanhòla e contunham en tot créisher entà generar progrès e benèster. Per aquerò auem era seguretat de que damb era tua companhia, arribaram ath futur abantes qu'arrés.

